

Ἀρχιμ. Σαράντη Σαράντου

Ἀνοικτή ἀπάντηση πρὸς τὸ Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Καισαριανῆς κ. Δανιήλ

Σεβασμιώτατε, Χριστὸς Ἀνέστη!

Ἀσπάζομαι τὴ Δεξιὰ Σας.

Αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ ἀπαντήσω στὴ Σεβασμιότητά Σας, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ὅτι περιφρονῶ αὐτὰ πού γράφετε γιὰ τὴν ἀναξιότητά μου στὸ περιοδικό Ἐκκλησία, στὸ τεύχος τοῦ Μαρτίου 2003, μέ ἐπικεφαλίδα τοῦ ἄρθρου Σας "Ἀνοίξεις ἀναγωγή ἤ..." κρίνοντας τίς θέσεις τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου π. Θεοδώρου Ζήση πού περιλαμβάνει στὸ ἄρθρο του "Νεοβαρλααμισμὸς ἢ Λειτουργικὴ ἀναγέννησις."

Ἐπειδὴ Σὰς σέβομαι ὡς ἀρχιερέα τῆς Ἁγίας Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας μας, θὰ προσπαθῆσω, μέ τίς ἅγιες εὐχές Σας, νὰ μὴν ἀσκήσω ἀντιπαράθεση τοῦ ὕφους Σας, ἀλλὰ νὰ δώσω διευκρινίσεις γιὰ τίς ἀντιδράσεις μου γύρω ἀπὸ τὴν ὀνομαζόμενη Λειτουργικὴ ἀνανέωση ἢ ἀναγέννηση.

Κανένα δέ χαρακτηρίσα αἰρετικὸ

1. Σέ μία εἰσήγησή μου γιὰ τὸ "Μυστήριον τοῦ Γάμου" πού ἐκφώνησα στὸ Συνέδριον τῆς Θεσσαλονίκης μέ θέμα "Τὸ Μεγαλεῖο τῆς θείας Λατρείας μας" καί πού δημοσιεύθηκε στὸ περιοδικό "Θεοδρομία" γράφω στὴν ἀρχή: "Αἵρεση, ὀνόματι λειτουργικὴ ἀνανέωση". Πουθενὰ δέν ἀπέδωσα τὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ αἰρετικοῦ σέ κανένα πρόσωπο, καί πουθενὰ δέν ἔκανα ὑπαινιγμὸ στίς σχετικὲς προφορικὰς ὁμιλίαις μου. Νομίζω ὅτι τὸ ἴδιο συμβαίνει καί μέ τὸν π. Θεόδωρο Ζήση, ὁ ὁποῖος περιγράφει μιὰ νεοβαρλααμικὴ τάση πού πάει νὰ ὑποκλέψει τὸν πλοῦτον τῆς θείας Λατρείας μας.

Ἵστερα ἀπὸ τὴν πρώτη φράση μου πού προανέφερα, ἐξήγησα τί σημαίνει ἡ φράση αὐτή, χωρὶς νὰ χαρακτηρίζω ἔτσι ἢ ἀλλιῶς κανένα πρόσωπο, οὔτε τὸ δικό Σας οὔτε τοῦ αἰδεσιμολογιωτάτου συνεργάτου Σας π. Κωνσταντίνου Παπαγιάννη, ὁ ὁποῖος στὸ προηγούμενον τεύχος τοῦ περιοδικοῦ "Ἐφημέριος" Φεβρουαρίου 2003 σέ ἄρθρο του μέ θέμα "Αἰρετικοί;" προσπαθεῖ ἐκτεταμένα νὰ ἀποδείξει ὅτι δέν εἶσθε αἰρετικοί, ὅπως κατὰ τίς ἐκτιμήσεις του Σὰς

θεωροῦμε (ὁ π. Θεόδωρος Ζήσης καί ἡ ἐλαχιστότητά μου). Πουθενά ὅμως δέ Σᾶς ἀπεκάλεσα οὔτε Σᾶς ζωγράφισα στό λόγο, οὔτε Σᾶς ὑπενόησα.

Ὁ μέσος λοιπόν καλοπροαίρετος ἀναγνώστης εὐκολα ἀντιλαμβάνεται γιατί γίνεται αὐτή ἡ ἀντικατάσταση τοῦ ἀφήρημένου οὐσιαστικοῦ "αἵρεση" μέ τό ἐπίθετο "αἵρετικοί" τό ὅποιο οἱ ἴδιοι ἀποδίδετε ὡς ἐπιθετικό προσδιορισμό στούς ἑαυτούς Σας. Ἔχω τήν ἐντύπωση ὅτι ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δημοσιογραφική δεοντολογία δέν ἐπιτρέπει μιά τέτοια ἀντικατάσταση, πάνω στήν ὁποία στηρίζεται καί ἡ δική Σας κριτική (Πε-ριοδικό Ἐκκλησία Μάρτιος 2003) καί τοῦ π. Κωνσταντίνου Παπαγιάννη (περιοδικό Ἐφημέριος Φεβρουάριος 2003).

Ἄδικοι οἱ χαρακτηρισμοί Σας τρομοκράτης κλπ

2. Ἐπίσης πολύ εὐκολα ἀντιλαμβάνεται ὁ μέσος καλοπροαίρετος ἀναγνώστης ὅσα γράφετε στή δεύτερη στήλη τῆς σελ. 185. Εἶναι δυνατό ὁ ἀπλός καί μάχιμος ἐφημέριος μιᾶς ἐνορίας - χωρίς καμία ἄλλη ἐξουσία - νά εἶναι "τρομοκράτης"; Ἡ τρομοκρατία ἀσκεῖται πάντοτε ἀπό τούς ἔχοντας ἐξουσία. Αὐτό ἐπιβεβαιώνεται καί μέ ὅσα γράφετε στή σελίδα 189 : "...ἐζητήσαμε ἀπό Αὐτήν (τήν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος) νά ζητήση ἐγγράφως νά τεκμηριώσουν οἱ κατήγοροί μας τίς κατηγορίες ἐπί δεδομένων τῆς Ἐπιτροπῆς μας." Δέν ἀντέχει ἕνας Ἐπίσκοπος καί ἕνας πρωτοπρεσβύτερος τό δικαίωμα τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου, ἀπό δύο ἄλλους συμπρεσβύτερους πού δέ διαδέτουν καμία ἐξουσία; Πρέπει νά μᾶς καλέσει ἡ Ἱ. Σύνοδος γιά νά μᾶς δώσει τό δικαίωμα νά ἀνοίξουμε τό στόμα μας ἢ νά μᾶς ἐπιτρέψει νά γράψουμε μερικές σειρές χωρίς φόβο καί πάθος, ἀφοῦ προηγουμένως καταδέσουμε τά γραπτά μας στά Γραφεῖα Σας;

Ὅσον ἀφορᾷ στούς δικούς Σας χαρακτηρισμούς γιά μᾶς (σελ. 183) "εἰσαγγελεῖς τῆς Ὁρθοδοξίας", "ἀμύντορες τῆς Ὁρθοδοξίας", "κατα-σκευάζουν αἵρετικούς διά νά αὐτοδοξασθοῦν" ἀσφαλῶς καί δέν εἶναι δυνατόν νά τούς πιστεύετε, ἀλλά πρέπει νά τούς χρησιμοποιήσετε ὡς ὑπότιτλους τῆς ἐπικεφαλίδας, γιά νά δομηθεῖ τό ὑπόλοιπο ἄρθρο καί νά δημιουργηθοῦν οἱ ἀνάλογες ἐντυπώσεις σ' αὐτούς πού δέ μᾶς γνωρίζουν. Πάντως ἂν ἔδωσα τέτοια εἰκόνα, Σᾶς θερμοπαρακαλῶ νά μέ συγχωρέσετε ὅπως καί κάθε ἀναγνώστης ἀντίστοιχα. Ἡ βαθύτερη διάθεσή μου εἶναι νά μή γκρεμισθεῖ τό ὑπέροχο οἰκοδόμημα τῆς θείας Λατρείας μας, πού οἰκοδομήθηκε μέ τά αἵματα τῶν Ἁγίων Μαρτύρων, μέ τά καυτά δάκρυα τῶν Ὁσίων μας, μέ τή θεανθρώπινη Σοφία τῶν θεοπνεύστων ὑμνογράφων μας καί μελουργῶν καί τήν εὐρεῖα ἀποδοχῆ τῶν ἑκατομμυρίων πιστῶν ἀνά τούς αἰῶνες.

"Ἱερουργεῖν τόν λόγον τῆς Ἀληθείας"

3. Κατά τήν ἄκρως χαρισματική ἡμέρα τῆς "εἰς πρεσβύτερον" χειροτονίας μας, μεταξύ ἄλλων ἀκούσαμε στήν κεντρική εὐχή τοῦ ἱεροτάτου Μυστηρίου ἀπό τόν Ἐπίσκοπο νά λέγει τήν παραπάνω φράση. Πάνω σ' αὐτή τή θεμελιακή βάση τῆς εὐχῆς στηρίζουμε τό λόγο μας πρὸς τή Σεπτῆ Σεβασμιότητά Σας. Ταπεινά φρονοῦμε ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μας λειτουργοῦσε καί λειτουργεῖ Ἐκκλησιολογικά, Συνοδικά, δημοκρατικά καί ὄχι παπικά, ἀπολυταρχικά. Σεβόμαστε ἀπέραντα τή Σεπτῆ διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας μας, ἐφόσον καί αὐτή

σέβεται τούς ιερούς κανόνες καί τήν απόλυτα συμβατή μέ αὐτούς λειτουργική μας παράδοση, πού ἐκφράζουν τή δογματική διδασκαλία τῆς Μιάς, Ἁγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς, τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας. Μέσα στή Συνοδικότητα τῆς Ἐκκλησίας μας ἀνδεῖ τό χάρισμα τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου, πού κατατιθέμενο στά ταμεία τῆς Ἐκκλησίας μας δέ δημιουργεῖ τρομοκράτες, εἰσαγγελεῖς κτλ. ἀλλά ἀναδεικνύει τήν Ἁγία Ὁρθοδοξία μας στῦλο καί ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας, πού εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός παρατεινόμενος εἰς τούς αἰῶνες. Γιαυτό συνεχίζουμε μέ τόν προσήκοντα σεβασμό τό λόγο μας πρὸς ἄρση παρεξηγήσεων. Τό "συναμφότερον", ἡ ἐν Χριστῷ δηλαδή εἰλικρινῆς συνεργασία τῶν ἐπισκόπων μέ τούς πρεσβυτέρους κραταιώνει τό Λόγο τῆς Ἀληθείας καί τόν κάνει περισσότερο πιστευτό ἀπό τόν Ὁρθόδοξο λαό μας, ἀλλά καί ἀπό κάθε καλοπροαίρετο ἄνθρωπο.

Ἀδύνατο σέ θεολογικά ἐπιχειρήματα τό Ὑπόμνημα τοῦ Μακαριστοῦ Μητροπολίτου Κοζάνης κυροῦ Διονυσίου

4. Δέ γνωρίζω ἂν ἔχετε μελετήσει ὀλόκληρο τό ὑπόμνημα πρὸς τούς Σεβασμιωτάτους Ἀρχιερεῖς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος περί θείας Λατρείας (1985) τοῦ Μακαριστοῦ Μητροπολίτου Σερβίων καί Κοζάνης κυροῦ Διονυσίου, ἀπόσπασμα τοῦ ὁποῖου παραδέτετε, γιά νά δείξετε ὅτι χρειάζεται ἔρευνα τῶν λειτουργικῶν θεμάτων, οἷα τοῦ συντάκτη τοῦ Ὑπομνήματος.

Σᾶς ἐπισυνάπτω μιά κριτική τοῦ παραπάνω Ὑπομνήματος ἀπό τήν ἐλαχιστότητά μου γιά νά προσέξετε τή διγλωσσία του καί τήν ἀδυναμία του νά κατανοήσει τόν πλοῦτο τῆς λειτουργικῆς μας Παραδόσεως. Ἡ κριτική τοῦ Ὑπομνήματος τοῦ Διονυσίου Κοζάνης ἐγινε μετά ἀπό παρά-κλήση τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Καρπενησίου κ. Νικολάου.

Σ' αὐτό καθ' αὐτό τό ἀπόσπασμα τοῦ ὑπομνήματος πού καταγράφετε, περιέχονται ἀντιφάσεις πού σπέρνουν τή σχετικότητα καί τή συμβατικότητα γιά τή θεία Λατρεία μας καί κλονίζουν τήν ἐμπιστοσύνη τῶν ἱεραρχῶν καί τῶν ἱερέων στή θεία Λατρεία. Πολυβολεῖται ὀλόκληρη ἡ Λειτουργική μας Παράδοση (τυπικό, ὕμνογραφία, γλῶσσα, μουσική) καί μαζί κατηγοροῦνται οἱ ἱερεῖς, οἱ ψάλτες καί ὁ λαός ὡς ἀμέτοχοι καί ἄσχετοι μέ τήν Ὁρθόδοξη λατρεία. Τό ἀκατολίσθητο καί στέρεο ἔδαφος τῆς Λειτουργικῆς μας Παραδόσεως δέν ἐκτιμᾶται ἀπό τό Συντάκτη τοῦ Ὑπομνήματος. Ταπεινῶς φρονῶ ὅτι χρησιμοποιεῖτε, Σεβασμιώτατε, ἀδύνατο κείμενο πού δέ στερεώνει τίς θέσεις Σας.

Ἡ κυρίαρχη φράση τοῦ ἀναφερομένου Ὑπομνήματος "Μετά αἰδοῦς καί εὐλαβείας" νομίζουμε ὅτι ἔχει χάσει τελείως τό νόημά της καί θά πρέπει ὁ μέσος ἀναγνώστης νά μυηθεῖ στή νέα γλῶσσα τῆς νέας ἐποχῆς γιά νά μπορέσει, μαζί μέ πολλή ἀφαιρετική ἱκανότητα, νά ἀντιληφθεῖ τίς δύο παραπάνω λέξεις.

Ὁ ἱερός Φῶτιος δέν ἦταν ἀνανεωτής

5. Ὃσον ἀφορᾷ τό κείμενο τοῦ ἱεροῦ Φωτίου πρὸς τόν Πάπα Νικόλαο, τό ὁποῖο ἐπίσης συμπεριλαμβάνετε, Σεβασμιώτατε, στήν πολεμική Σας ἐναντίον μας, ταπεινῶς φρονοῦμε ὅτι

καί αὐτό δέ συνηγορεῖ ὑπέρ τῆς Λειτουργικῆς ἀνανεώσεως ἢ ἀναγεννήσεως. Γιατί σαφῶς ὁ Μέγας Φῶτιος (ὅπως παρακάτω καί ὁ Ἅγιος Πολύκαρπος Ἐπίσκοπος Σμύρνης) μιλοῦν γιά τίς διαφορές τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ λειτουργική Παράδοση ὅλων τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἑλλάδος, καί ὅλων τῶν Ὀρθοδόξων Πατριαρχείων καί Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, δόξα τῷ ἐν Τριάδι Θεῷ, ὑπῆρξε ἐνιαία καί μέ ἐλάχιστες ἢ ἀνύπαρκτες λειτουργικές διαφοροποιήσεις ἀπανταχοῦ τοῦ Ὀρθοδόξου Ἑλληνισμοῦ καί ἐντός καί ἐκτός τῶν στενῶν τοπικῶν ὁρίων τῆς φιλτάτης Πατρίδος μας.

Τό κείμενο τοῦ ἱεροῦ Φωτίου ἀποτελεῖ τήν ὑστατή προσπάθεια τοῦ σοφώτατου καί διακριτικότατου ἀνδρός γιά νά οἰκονομήσει τούς αἰρετικόφρονες Δυτικούς νά ἐπιστρέψουν στήν ὀρθή Δογματική διδασκαλία τῆς ἐνιαίας Ἐκκλησίας καί νά μήν ἀποσχιστοῦν δογματικά, ἀφοῦ αὐτή εἶναι καί ἡ πρώτη προϋπόθεση τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας (ἡ ἐνιαία δογματική διδασκαλία). Μπροστά στόν ὑψιστο κίνδυνο τοῦ ἐπικείμενου σχίσματος, ἐπινοεῖ τήν οἰκονομία στή "λειτουργική ἑτερότητα" κάθε τοπικῆς Ἐκκλησίας, ἀρκεῖ μέσα σέ κάθε "ἑτερότητα", σέ κάθε διαφορετικό Τυπικό νά ἐκφράζεται ἡ ἴδια δογματική διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας. Ἐμεῖς, οἱ τοπικές Ἐκκλησίες τῆς Ἑλλάδος, δόξα τῷ Παντοδυνάμῳ Θεῷ, τουλάχιστον ἐπί χίλια χρόνια διατηροῦμε τήν ἴδια Λειτουργική Παράδοση, χωρίς "ἑτερότητες". Παράδοση πού ἀβίαστα, ἀπροκατάληπτα καί αὐθόρμητα ἔχει ἀποδεχθεῖ τό πλήρωμα τῶν πιστῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Τά δύο "Τυπικά", τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί τῶν Ἱεροσολύμων, διαπνέονται ἀπό τίς ἴδιες Λειτουργικές χαρισματικές ἀρχές, πού ἀπορρέουν ἀπό τήν κοινή θεανθρωπολογική διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μας (ἀπό τή Θεολογία μας καί τήν ἀνθρωπολογία μας). Αὐτά τά δύο "Τυπικά" ἔχουν ἀρχοντική θέση πλέον στίς καρδιές τῶν Ὀρθοδόξων πιστῶν σ' ὅλες τίς ἀνά τήν Οἰκουμένη Ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες.

Πόθεν τό αἶτημα γιά λειτουργική ἀνανέωση

6. Στά τριάντα τρία χρόνια μάχιμης ἐφημεριακῆς διακονίας δέν ἔχουμε τήν πληρο-φορία ἀπό τούς πιστούς ὅτι χρειάζεται λειτουργική ἀνανέωση. Οὔτε κἄν ὁ νοῦς τους πηγαίνει σέ κάποια παραπλήσια κίνηση. Τό πλήρωμα τῶν πιστῶν ἀρχετυπικά - ἀπό τή Βάπτισι καί τό Χρῖσμα - ἔχει ἐκπαιδευτεῖ, μυστικῶ τῷ τρόπῳ ἀπό τή Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νά θεωρεῖ τή γνωστή σ' ὅλους μας (ἡ καί τή λιγότερο γνωστή) Λειτουργική Παράδοση ὡς τόν πρῶτο σταθερό καί ἀκατολίσθητο χώρο τῆς ζωῆς μας γενικῶς. Τό αἶτημα προέρχεται μόνο ἀπό θεολόγους ἢ καί ἐλάχιστους κληρικούς πού ἔχουν ἀνατραφεῖ "ἐπιστημονικά - πνευματικά " μέσα σέ σεμινάρια παπικά ἢ προτεσταντικά, ἔχουν ἐπηρεασθεῖ ἀπό τή δυτική λειτουργική μεταρρύθμιση, ἡ ὁποία κατά τήν εἰλικρινῆ μαρτυρία καρδιναλίων ἔχει ἀποτύχει τοῦ σκοποῦ της καί ἔχει ἀπομακρύνει τούς πιστούς ἀπό τούς ναούς τους. Τούς λείπει παντελῶς ἡ αὐτόχθων ποιμαντική συνείδηση καί φιλοσοφοῦν καί θεολογοῦν πάνω στά ἀναπαλαιούμενα λειτουργικά πειράματα μιᾶς στείρας Δυτικῆς αἰρετικῆς οὐμανιστικῆς ποιμαντικῆς (pastoral technic)

Γιαυτό, ὅπως διαπιστώνεται, (ἴσως καί Σεῖς Σεβασμιώτατε διαπιστώνετε) ὁ ἱερός κλῆρος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἶναι λίαν δυσκίνητος, ἔστω καί στούς μικρούς προτεινόμενους λειτουργικούς προβληματισμούς, γιατί θεωρεῖ τόν ἱερό χώρο τῆς θεόπνευστης λειτουργικῆς μας Παραδόσεως χώρο ἀπαραβίαστο ὡς ἀριστουργηματικό, ἀφοῦ μέσα σ' αὐτόν ἀλληλοπεριχωροῦνται χαρισματικά τό δόγμα μέ τό ἦθος, ἡ ἐπιστήμη μέ τήν χάρη, ἡ

τελειότερη γλωσσική ἐκφραστικότητα μέ τήν ὑπερέ-λεια Βυζαντινή μουσική παράδοση. Ἡ οὐσία καί τὸ βάθος τῶν πιό λεπτῶν νοημάτων, τῶν πιό μυστικῶν σκιρτημάτων καί τῶν πιό ἱερῶν αἰσθημάτων πού μπορεῖ νά ὑποδεχθεῖ μύχια κάθε ἄνθρωπος προσωπικά ἀλλά καί ὀλόκληρη ἡ στρατευόμενη Ἐκκλησία, ἀποτελοῦν τόν ἀγλαότατο καρπὸ τῆς μοναδικῆς ἀνά τήν οἰκουμένη θεανθρωποποιούσης λατρείας μας. Εἰκόνα τῆς ἐν Οὐρανῷ λειτουργικῆς Τελεταρχίας ἀποτελεῖ ἡ ἐπί γῆς τέλεια θεία Λατρεία, κατὰ τόν Ἅγιο Διονύσιο τόν Ἄρεοπαγίτη.

Ἀριστουργηματική, μοναδική θεία Λατρεία

7. Γιαυτό, Σεβασμιώτατε, ἀντιδρούμε. Ἐμεῖς εἴμαστε ἐνθουσιασμένοι ἀπὸ τήν ποικιλία τῶν ἱερῶν λειτουργικῶν ποιημάτων καί ἀπὸ τῆ θεολογία καί τήν ἀνθρωπολογία, τήν Ὁρθόδοξη θεανθρωπολογία πού ἐκφράζεται μέσα στή μεγαλειώδη θεία Λατρεία μας. Τόσο στή φιλοσοφική Σχολή ὅσο καί στή θεολογική τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν οἱ ἐγκριτοὶ καθηγητές μας μᾶς ἐνεφύσησαν, διὰ τῆς ἀναλυτικῆς καί σοφῆς ἐρμηνείας τῶν λειτουργικῶν κειμένων, τὸ θαυμασμό γιὰ τῆ γέννηση, τήν ἐξέλιξη καί τήν ὀλοκλήρωση αὐτοῦ τοῦ μοναδικοῦ θεανθρώπινου λειτουργικοῦ ἐπιτεύγματος, τὸ ὁποῖο ἐπίσης ἐκτιμᾷ ὁ ἀπλὸς λαὸς μας, ἀκόμα καί αὐτοὶ οἱ ... ἑτερόδοξοι.

Γιαυτό ἐκπλησσομένη μέ κάποιες δῆθεν λειτουργικὲς πρωτοτυπίες πού σάν πυροτεχνήματα χρησιμοποιοῦν μερικοὶ ἀνανεωτικοὶ κληρικοὶ μέ ἀποτέλεσμα νά ἀπογοητεύουν τοὺς πιστοὺς, στοὺς ὁποίους καί ἀπευδύνονται. Παράλληλα οἱ "ἀνανεωτικοὶ " φαίνεται νά μὴν ἔχουν καλὲς ἐντυπώσεις οὔτε γιὰ τόν ὀρθόδοξο λαὸ μας, οὔτε γιὰ τὸ τίμιο πρεσβυτέριο, τὸ ὁποῖο ἀποκαλοῦν "παπαδαρισ". Οἱ παραπάνω ἀνανεωτές ἰσχυρίζονται ὅτι κάνουν προτάσεις γιὰ λειτουργικὴ ἀνανέωση, γιατί ὁ λαὸς καί τὸ παπαδαριὸ δέ συμμετέχουν δῆθεν στή λειτουργικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Δέ γνωρίζω νά διαθέτουν κάποια ὄργανα (σάν τόν ἀξονικὸ τομογράφο ἢ μηχανήμα μέ ὑπερήχους) πού νά διαγιγνώσκουν τὸ ψυχικὸ ἢ πνευματικὸ λειτουργικὸ ἢ ἡθικὸ ἐπίπεδο τῶν πιστῶν. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μας ἦταν πάντοτε ἀνοιχτή, ἐλεύθερη καί ἀπέραντα συγκαταβατικὴ πρὸς ὅλους, εἴτε ἔρχονταν ἀπὸ τήν ἀρχὴ τῆς λατρείας εἴτε σέ ἄλλους χρόνους. Ὅμως κρατοῦσε πάντοτε τήν αὐθεντικὴ ὀλοκληρία της, χωρὶς νά κολοβώνει τῆ θεία Λατρεία κατὰ τίς ὀρέξεις διαφόρων.

Ἡ φύση καί ἡ δομὴ τῆς θείας Λατρείας μας ἦταν πάντοτε καί εἶναι ἄκρως παιδαγωγικὴ. Ὁ ἄρτιος λόγος, τὸ κατανοητικὸ μέλος καί ἡ κρυπτόμενη σ' αὐτὰ ἄκτιστη Χάρη προσφέρουν σέ μικροὺς καί μεγάλους ὑψηλῆς ποιότητας παιδεία χρήσιμη καί γιὰ ἐδῶ καί τώρα, ἀλλά καί γιὰ τήν αἰώνια ζωὴ κοντὰ στό Χριστό, στήν Παναγία μας καί στοὺς Ἁγίους.

Ὅλοι οἱ Ἅγιοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας μέ κορυφαῖο τὸ Μέγα Βασίλειο μέ τήν πολλὴ βαθεῖά τους ἐμπειρία τονίζουν τῆ χριστοπαιδαγωγικότητα τῆς λατρείας τῆς Ἐκκλησίας. Ἀκόμα καί ὁ σύγχρονος διανοητὴς ECO πού δέν εἶναι Ὁρθόδοξος, ἀλλά ἓνας καλοπροαίρετος ἄνθρωπος καί διανοητὴς, ἐπιβεβαιώνει μέ τήν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα (ἀσχολήθηκε μέ τῆ σημειογραφία=παιδαγωγικὴ δύναμη τῶν γλωσσικῶν συμβόλων) τήν παιδαγωγικὴ σημασία τῆς θείας Λατρείας μας

Θεανθρώπινα δεμένα, ἀλληλοπεριχωρημένα, Δόγμα καί Θεία Λατρεία

8. Ἡ Θεία Λατρεία μας κατά τή συνολική ἐκτίμηση κλήρου καί λαοῦ ἀποτελεῖ τήν ἐκφράση, τή διδασκαλία, τό φωτισμό, τή φανέρωση τοῦ δόγματος στή ζωή τῶν πιστῶν καί τῆς Ἐκκλησίας. Κάθε ἀλλοίωση, παραφθορά, μείωση ἢ μετατροπή τῆς Θείας Λατρείας μας συνεπάγεται καί ἀλλοτρίωση τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καί ἀποστολικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας μας. Ἡδῆ ὅμως ἀπό τό πρῶτο Συνέδριο τοῦ Βόλου ἄνευ αἰδοῦς καί εὐλαβείας τόλμησαν ἀκαδημαϊκοί διδάσκαλοι νά προτείνουν ἀναδόμηση τῆς Λατρείας μας, προφανῶς γιά νά εἶναι πιό εὐέλικτη στίς προθέσεις ἐκείνων πού ἐπιθυμοῦν πανθηρησκιακές συγκλίσεις. Δέ δημιουργοῦν κλίμα ἀντιλατρευτικό οἱ προτείνοντες τήν ἀναδόμηση; Ὅσο κι ἂν οἱ ἀπόψεις τῶν ἀναδομητῶν φαίνονται ἀκραῖες καί ἀνεφάρμοστες, ὅμως εὐχάριστα ἀκούγονται καί ἀπό τούς λοιπούς ἀνανεωτές ὄλων τῶν ἡλικιῶν, οἱ ὁποῖοι καί πιέζουν πρὸς πᾶσαν κατεύθυνση γιά ἐκσυγχρονισμό τῆς (ἀσυγχρόνιστης) λατρείας.

Ἄν ἡ ἐπιτροπή Σας ἐκτιμοῦσε ιδιαίτερα τήν ποιμαντική λειτουργική ἐμπειρία τῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀσφαλῶς τό ἔργο τῆς ἐπιτροπῆς Σας θά ἐπικεντρωνόταν σέ προσφορά λειτουργικῆς παιδείας καί ὄχι σέ ... ἀνανεώσεις ἢ ἀναγεννήσεις... Ὁ χειρότερος τῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας μας ἔχει ζυμωθεῖ μέ τό "τυπικό" καί ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καί Πατρός καί ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μαζί μέ τή Χάρη τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ προσθέτουν καί τοῦ ἰσχυροποιοῦν μιά ἀμεσότερη λειτουργική ἐμπειρία ἀπό ἐκείνη τῶν ἀκαδημαϊκῶν διδάσκαλων. Οἱ δεῦτεροι χρησιμοποιοῦν πεζές ἐνδοουμανιστικές μεθόδους γιά τήν προσέγγιση τῆς Θείας Λατρείας μας καί γι'αυτό, χωρίς τή μυστική λειτουργική ἐμπειρία, ζητοῦν ἀνανεώσεις καί ἀναδομήσεις, γιά χῶρο πού καί ὡς κτιστός προϋποθέτει μιά ἀέναη ἀγιοπνευματική ἀνανέωση, ἀλλά καί τήν ὑπερβαίνει κατά τό ἄκτιστο μέρος της.

Πορίσματα τοῦ Δ' Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου.

9. Ἀπό τά πορίσματα τοῦ ὡς ἄνω συμποσίου κορυφώνεται ἡ ἀνησυχία μας ὡς πρεσβυτέρων. Ἡ πρώτη αἴσθησις ἀπό τήν ἀνάγνωση τῶν πορισμάτων εἶναι ὅτι μέχρι τώρα δέ γινόταν σωστά ὁ Γάμος. Κλονίζεται ἡ ἐμπιστοσύνη τῶν πρεσβυτέρων στήν ὑπέροχα διαμορφωμένη ἀκολουθία τοῦ Ἀραβῶνος καί τοῦ Γάμου. Οἱ ἀνανεωτές ὁμιλητές - ἀκαδημαϊκοί δάσκαλοι - πέρασαν στά πορίσματά τους τήν ἀποψη (κλονισμό) ὅτι ἀπό τό 14^ο αἰῶνα ἤ 16^ο καί πέρα διαμορφώθηκε τό σήμερα τελούμενο τυπικό ἀραβῶνος καί Γάμου. Προτείνεται μάλιστα, μετά ἢ ἄνευ αἰδοῦς καί εὐλαβείας, ἡ σμίκρυνση τῆς ἱερᾶς Ἀκολουθίας τοῦ ἀραβῶνος καθῶς ἐπίσης καί ἡ ἀπάλειψη τῶν δύο πρώτων μεγάλων εὐχῶν τοῦ ἱεροῦ Μυστηρίου τοῦ Γάμου. Ἐνας ἀπό τούς ὁμιλητές διέκρινε παλαιοδιαθηκική νοοτροπία στίς δύο πρώτες εὐχές τοῦ Γάμου (γιαυτό ὑπονοεῖται ἡ ἀπάλειψή τους ἀπό τόν ἴδιο). Ἐπίσης κατά τήν ἐκτίμησή του ὡς νεώτερες, μετά τό 14^ο αἰῶνα, πρέπει νά σιγηθοῦν.

Εἶναι ἐκκλησιολογική αὐτή ἡ νοοτροπία; Ἄν τολμήσουμε νά ἐφαρμόσουμε ἀναγκαστικά τήν παραπάνω πρόταση θά μάς κράξει ὁ λαός μας. Μπορεῖ νά μή γνωρίζουν οἱ μελλονύμφοι καί οἱ οἰκεῖοι τους τούς αἰῶνες πού θεσπίστηκαν οἱ παραπάνω εὐχές, ὅμως ἀπό τήν ἐφημεριακή τριακονταετῆ ἐμπειρία μου, Σᾶς πληροφορῶ Σεβασμιώτατε, ὅτι οἱ πιστοί μας ὡς ὀρθόδοξα πραγματικά βαπτισμένοι καί μυρωμένοι, διαθέτουν κριτήριο λειτουργικό, ἀφοῦ ὁ Γάμος ἔχει ἄμεση σχέση μέ τή ζωή τους καί μέ τήν προκοπή τους. Ὡς ζεῦγος καί ὡς δυνάμει οἰκογένεια,

ὅσο καί ἂν δέν ἐκκλησιάζονται συχνά, ἔχουν τήν εὐαισθησία οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοί νά ξεχωρίζουν μιά μίνι ἀκολουθία "Γάμου" ἀπό τήν παραδοσιακή πού τήν ἔχουν χιλιοακουσμένη ἀπό ἄλλους Γάμους φίλων καί συγγενῶν.

Ἄλλωστε γιά νά μιλήσουμε καί θεολογικότερα ἐμεῖς, οἱ μάχιμοι ἐφημέριοι, αἰσθανόμαστε ἀπέραντη χαρά καί κατάνυξη ὅταν ἀναφέρουμε στίς πρῶτες εὐχές τοῦ γάμου τά ζευγάρια τῆς Π. Διαθήκης πού εὐλογήθηκαν ἀπό τό Θεό καί πρόκοψε ὀλόκληρη ἡ ζωή τους. Θά γίνουμε καί μεῖς πολέμιοι τῆς Π. Δ. ὅπως καί οἱ σημερινοί νεοειδωλόατρος - τάχα Ἑλληνοιστές; Δέν ἐκτιμᾶμε καί μεῖς τήν ἀρχετυπικότητα τοῦ Μυστηρίου τοῦ Γάμου πού ἔχει ἀπλωμένες τίς ρίζες του στούς παμπάλαιους αἰῶνες τῆς Π.Δ. καί φτάνει μέχρι σήμερα; Εἶναι ἐκκλησιολογική νοσοτροπία τό νά ἀφαιρέσουμε τίς εὐχές αὐτές, ἐπειδή πρωτοεμφανίστηκαν τό 14^ο αἰῶνα; Εἶναι λίγοι οἱ αἰῶνες ἀποδοχῆς τῶν εὐχῶν ἀπό ἑκατομμύρια πιστῶν πού εὐλογήθηκαν ὅπως ὁ Ἀβραάμ καί ἡ Σάρα καί μεγαλοῦργησαν;

Εἶναι δυνατόν νά κάνουμε ὑπακοή σέ κάποιους πού θέλουν τή διάλυση τοῦ τόσο χαρισματικοῦ Μυστηρίου μέ τό "ἔτσι θέλω"; Ἐχουμε τελέσει χιλιάδες γάμους στήν πολυάνθρωπη ἐνορία μας (ὅπως καί χιλιάδες ἄλλοι ἱερεῖς φυσικά ἔχουν εὐλογήσει χιλιάδες γάμους σ' ὅλες τίς μικρές καί μεγάλες ἐνορίες τους). Οὔτε ἓνα ζεῦγος ποτέ, μά ποτέ δέ δυσανασχέτησε γιά καμιά μά καμιά εὐχή τοῦ Γάμου. Εἶναι λειτουργική ἀνανέωση ἢ ἀναγέννηση νά πάει κανεῖς κόντρα στό λαό; Πολλές φορές οἱ πιστοί στεναχωριοῦνται καί μᾶς κατηγοροῦν ὅταν συντομεύουμε τό χρόνο τοῦ Γάμου καί κόβουμε (ἀναγιγνώσκουμε μυστικά) τήν τελευταία εὐχή τοῦ ἀρραβῶνος καί τήν πρώτη μεγάλη εὐχή τοῦ Γάμου. Φαντασθεῖτε τί θά γίνει στό χριστεπώνυμο πλήρωμά μας, ἂν κόψουμε καί τή δεύερα θεμελιώδη εὐχή τοῦ Γάμου! Πιστεύω ὅτι οὔτε καί οἱ ἀνανεωτές θά ἀντέξουν τίς ἀντιδράσεις τοῦ λαοῦ μας, ἂν δικτατορικά προβοῦν στίς ἀνανεώσεις τους.

Οἱ παραπάνω ἐντυπώσεις ἀμβλύνονται ἴσως ἀπό τή δῆθεν θεολογικότερη καί ἐκκλησιολογική πρόταση πού περιλαμβάνεται στά πορίσματα. Λέγουν ὅτι ὁ Γάμος πρέπει νά γίνει "εὐχαριστηριακός", νά συνδεθεῖ δηλαδή τό Μυστήριο τοῦ Γάμου ἄμεσα μέ τό Μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας, ὅπως ἦταν στήν πρώτη Ἐκκλησία. Εἶναι αὐτό πράγματι ὀρθόδοξο κριτήριο, τό νά γυρίζουμε στήν πρώτη Ἐκκλησία ὅπως οἱ Προτεστάντες; Τόσοι αἰῶνες πού ξεχώρισαν χρονικά τό Μυστήριο τοῦ Γάμου ἀπό τή θεία Εὐχαριστία, σημαίνει ὅτι οἱ πιστοί σ' αὐτούς τούς αἰῶνες δέν εἶχαν εὐχαριστηριακό φρόνημα καί εὐχαριστηριακή συνείδηση; Μήπως εἶχαν καί ἔχουν ἀναπτύξει πιό εὐαίσθητη ἐκκλησιολογική συνείδηση, ἀφοῦ ὅλα τά ζευγάρια λόγω τῶν προγαμιαίων ἀμαρτημάτων, γνωρίζουν ὅτι δέν ἐπιτρέπεται νά κοινωνήσουν καί ἐπομένως δέν ἔχει νόημα ἡ χρονική καί τοπική σύνδεση τῆς θείας Εὐχαριστίας μέ τό μυστήριο τοῦ Γάμου;

Ἄλλωστε ἐλεύθερα κινούμενη ἡ Ὄρθόδοξη Ἐκκλησία μας ἔδωσε τή δυνατότητα στά "ἄξια" νά κοινωνήσουν ζευγάρια, ὅπως καί στά "μή ἄξια" νά μετάσχουν στήν πρωινή θεία Λειτουργία μέ πᾶσα ἄνεση χρόνου καί διαθέσεως καί νά κοινωνήσουν ἢ νά μή κοινωνήσουν. Ἐπίσης ἔδωσε τήν ἄνεση τοῦ χρόνου καί τῆς διαθέσεως νά ἐτοιμασθοῦν καί στά πρακτικά θέματα, γιά τό μυστήριο τοῦ Γάμου καί τό ζεῦγος τῶν ὑποψηφίων συζύγων καί οἱ συγγενεῖς καί σέ ἕτερο χρόνο, μεσημέρι, ἀπόγευμα ἢ βράδυ νά τελέσουν μέ πᾶσα μεγαλοπρέπεια τό μυστήριο.

Σεβασμιώτατε,

Διαβάζω καί ξαναδιαβάζω τίς τέσσερις τελευταῖες σειρές τῆς δεύτερης στήλης τῆς σελίδας 189 τοῦ ἄρθρου Σας: "Ἡ Ἐπιτροπή μας ἓνα κίνητρον ἔχει: Ἡ θεία Λατρεία νά γίνη διά τούς πιστούς τό ὑπερῶν τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου καί τῆς Πεντηκοστῆς"

Καί μόνο αὐτές οἱ σειρές ἐπιβεβαιώνουν τούς στόχους Σας. Καί μόνο αὐτές οἱ σειρές μᾶς αὐξάνουν τήν ἀνησυχία γιά ἐπικείμενες κινήσεις Σας. Αὐθόρμητα μέσα μας γιγαντώνεται ἡ ἀπορία καί τά ἀδυσώπητα ἐρωτήματα:

1. Ἀπό τούς Ἀποστολικούς χρόνους μέχρι καί σήμερα δέν ἐκφράζει ὀλόκληρη ἡ θεία Λατρεία μας ἐνιαία τήν ἴδια δογματική διδασκαλία, τήν ἴδια θεολογία καί τήν ἴδια ἀνθρωπολογία μαζί μέ τήν ἴδια κοσμολογία "διά τούς πιστούς";

2. Μέ ποιό κριτήριο οἱ δικοί μας, οἱ σημερινοί πιστοί εἶναι ἀγνωστικιστικότεροι ἐκείνων τῶν πρώτων ἢ δεύτερων ἢ τρίτων κτλ. αἰώνων, ὥστε οἱ δικοί μας οἱ πιστοί νά πρέπει νά μποῦν σέ μιά Μ.Ε.Θ. (Μονάδα Ἐντατικῆς Θεραπείας) γιά νά βιώσουν τό "ὑπερῶν τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου καί τῆς Πεντηκοστῆς";

3. Αὐτή καθ' ἑαυτή ἡ θεία Λατρεία μας δέ διαθέτει ὅλα τά χαρισματοπαιδαγωγικά στοιχεῖα γιά νά μεταφέρει μυστικά τούς πιστούς στό ὑπερῶν τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου καί τῆς Πεντηκοστῆς; Γλῶσσα ἀφθαστη, πᾶμπλουτη, χριστοποιημένη, εἰκόνες ζωντανές, παρομοιώσεις, μεταφορές, σχήματα ὑπερβατά, κοσμητικά ἐπίθετα, ἀπλᾶ, σύνθετα καί πολυσύνθετα λήμματα, "ὁμηρικά", "κλασσικά", "κοινά" γλωσσικά στοιχεῖα, μουσική μέ ἄπειρα διαστήματα, συναξάρια ἡρωϊκά, γλαφυρότατα κείμενα τῆς Π. Δ. καί τά πῖο ἐπίλεκτα τῆς Καινῆς δέν μποροῦν νά κινητοποιήσουν ὅλα τά νεκρωμένα ψυχοδυναμικά τῶν σημερινῶν πιστῶν, ὅπως καί τῶν πιστῶν ὄλων τῶν προγενεστέρων αἰώνων ἀπό μᾶς;

Ταπεινῶς φρονοῦμε (μέ ὅση φρόνηση καί ταπεινῶση διαθέτουμε) ὅτι ἐμεῖς πού ἔχουμε γνωρίσει (ὅσο ἔχουμε γνωρίσει) τούς ἀμύθητους θησαυρούς τῆς θείας Λατρείας μας πρέπει νά τούς ἀποδίδουμε σωστά τήν ὥρα τῆς Λατρείας καί νά ἀφιερῶνουμε κηρυγματικές διδακτικές ὥρες ἐκτός αὐτῆς γιά ὅσο τό δυνατό καλύτερη κατανόησή της.

Υἱκῶς, Σεβασμιώτατε,

Σᾶς πληροφοροῦμε ὅτι δέν εἴμαστε ἓνας, δέν εἴμαστε δύο, δέν εἴμαστε τρεῖς... εἴμαστε χίλιοι δεκατρεῖς... μάχιμοι ἐφημέριοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πού, ἐνῶ πολυβολουμάστε μαζί μέ τό λαό μας ἀπό τά μύρια ἐκσυγχρονιστικά νεοεποχίτικα μηνύματα τῶν "πολιτικῶν μας ἀρχόντων", μαζί μέ τό λαό μας δέν ἐπιθυμοῦμε τήν ἀλλοτριωτική ἀνανέωση τῆς θείας Λατρείας μας.

Εἴμαστε χίλιοι δεκατρεῖς πού πιστεύουμε, μέ τίς ἅγιες εὐχές Σας, ὅτι τώρα, περισσότερο ἀπό ἄλλοτε χρειάζεται ἓνα ἀκατολίσθητο σταθερό ἔδαφος γιά τόν καθένα μας προσωπικά καί

γιά τόν Ὁρθόδοξο λαό μας, τό εὐφορο ἔδαφος τῆς μακραίωνης θείας Λατρείας μας, τώρα πού τόσες τραγικές κατολισθήσεις βλέπουμε σέ πολλά ἐπίπεδα ζωῆς γύρω μας.

Ἰδιαιτερα τώρα, μέσα στήν Ἀναστάσιμη περίοδο πού διερχόμαστε, χριστοχαριτωμένοι ἀπό τήν πανευφρόσυνη καί πάμπλουτη σταυροανα-στάσιμη μεγαλειώδη θεία Λατρεία, ἐπαληθεύουμε γιά πολλοστή φορά ὅτι *"ἡ λειτουργική ἀνανέωση εἶναι ἡ πάντοτε ὑπαρκτή, σφύζουσα καί σώζουσα πραγματικότητα μέσα στήν Ἐκκλησία μας καί ὄχι τό ἀενάως καί ἀγωνιωδῶς ἐν συμποσίοις ζητούμενο"*.

Μετά τοῦ προσήκοντος σεβασμοῦ

τήν εὐχή Σας

ἐλάχιστος ἐν πρεσβυτέροις π. Σαράντης Σαράντος

Ἐφημέριος Ἱ. Ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἀμαρουσίου